

УДК УДК 343.85:316.624.3–053.5

Наталія ЛЕСЬКО

Національний університет “Львівська політехніка”,  
професор кафедри адміністративного та інформаційного права  
Навчально-наукового інституту права,  
психології та інноваційної освіти,  
доктор юридичних наук, професор  
nataliya.v.lesko@lpnu.ua  
ORCID: 0000-0002-1790-8432

## ВІКТИМІЗАЦІЯ БУЛІНГУ: АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО

<http://doi.org/10.23939/law2025.46.172>

© Лесько Н., 2025

У статті розглядається феномен віктимізації булінгу з правового погляду. Проаналізовано основні причини, форми і наслідки булінгу, а також правові аспекти запобігання та протидії цьому явищу. Автор звертає увагу на міжнародний досвід і практику застосування законодавства в Україні, пропонує рекомендації щодо вдосконалення правових механізмів протидії булінгу та захисту постраждалих осіб.

Підкреслено, що політика “нульової толерантності”, запроваджена на рівні навчальних закладів, не є достатньо ефективною для зменшення насильства в освітньому середовищі.

Потрібно сприяти створенню притулків і “гарячих ліній” для постраждалих від насильства, а також розробляти та впроваджувати спеціальні програми для осіб, які вчиняють насильство, з метою запобігання повторним правопорушенням. Важливо прийняти та реалізувати законодавчі акти і судові механізми, які забезпечать ефективний захист жертв насильства, а також впроваджувати програми реінтеграції постраждалих від насильства, включно з тими, хто зазнав травм, для їхнього повернення до повноцінного життя в суспільстві.

Віктимізація булінгу є серйозною проблемою, яка потребує уваги з боку суспільства. Лише комплексна взаємодія усіх зацікавлених сторін – батьків, вчителів, психологів, правоохоронних органів – може створити умови для запобігання булінгу та підтримки тих, хто вже зазнав цього явища. Важливо, щоб жодна людина не почувалася самотньою у боротьбі за своє право на гідне та безпечне життя.

**Ключові слова:** віктимізація, булінг, кібербулінг, насильство, механізми протидії, агресор, профілактика булінгу, адміністративна відповідальність.

**Постановка проблеми.** Насильство проти дітей у навчальних закладах, відоме як булінг, стало глобальною соціальною проблемою, яка торкнулася і України. У XXI столітті це явище набуло нових форм та змісту. Потрібно розробити загальнодержавну програму боротьби з насильством у школах, оскільки наразі діють лише окремі регіональні ініціативи, такі як “Стоп-насильство”. Ефективним шляхом запобігання цьому явищу є активне залучення вихователів, вчителів та шкільних психологів до протидії булінгу. Важливо, щоб у дитячих садках і школах інформували дітей про роботу Національної дитячої гарячої лінії та повідомляли відповідні служби про виявлені випадки насильства.

Насильство проти дітей у навчальному середовищі є глобальною соціальною проблемою, яка також стосується України. У ХХІ столітті булінг набув нових форм. Сучасна школа має виконувати додаткові завдання, спрямовані на зменшення негативних впливів на учнів, зокрема на навчання їх ненасильницької взаємодії. Важливо, щоб усі учасники навчального процесу (учні, вчителі, адміністрація, соціальний педагог, психолог, батьки та шкільний офіцер поліції) брали участь у вирішенні цього завдання.

Сучасне суспільство стикається з численними викликами, серед яких булінг є однією з найгостріших соціальних проблем. Булінг як форма агресивної поведінки має руйнівний вплив на жертв, спричиняючи значні психологічні, соціальні та правові наслідки. Особливу увагу треба звернути на процес віктимізації, тобто становлення особи жертвою систематичного переслідування. Це явище потребує не лише соціального розуміння, а й чіткої правової реакції.

**Метою статті** є аналіз правових аспектів віктимізації булінгу, визначення основних проблем і шляхів їх розв'язання. У дослідженні використовуються методи аналізу законодавства, порівняльного аналізу та узагальнення міжнародного досвіду.

**Аналіз дослідження проблеми.** Явище булінгу (цькування) досліджували такі вітчизняні науковці, як А. Губко, О. Кормило, А. Король, Л. Лушпай, А. Поляничко, С. Поляруш, Н. Прібиткова та інші.

**Виклад основного матеріалу.** Булінг визначається як систематична агресивна поведінка, спрямована на приниження, залякування чи дискримінацію іншої особи. Він може проявлятися в різних формах:

- фізичний булінг: завдання тілесних ушкоджень, побої;
- психологічний булінг: залякування, маніпуляції, ізоляція;
- кібербулінг: використання цифрових технологій для цькування (наприклад, поширення образливих повідомлень);
- економічний булінг: позбавлення матеріальних ресурсів або шантаж фінансовими засобами.

Ключовим аспектом булінгу є його систематичність, яка посилює негативний вплив на жертву.

Віктимізація – це процес, унаслідок якого особа стає жертвою насильства чи інших видів агресії. У випадку булінгу віктимізація може проявлятися у вигляді: хронічного стресу і тривожності; соціальної ізоляції; погіршення фізичного та психічного здоров'я; суїцидальних думок або спроб.

Постраждалі від булінгу часто потребують не лише психологічної допомоги, а й юридичного захисту.

Згідно зі звітом ЮНІСЕФ “Добробут дітей у багатих країнах: порівняльний огляд”: “Ми кажемо, що над учнем знущаються, коли інший учень або група учнів говорять або роблять неприємні та неприємні речі щодо нього чи неї. Це також знущання, коли студента неодноразово дражнять так, як йому чи їй не подобається, або коли його чи її навмисно залишають поза увагою. Але це не знущання, коли двоє студентів приблизно однакової сили сперечаються чи б'ються. Також не є залякуванням, коли студента дражнять у дружній та жартівливій формі” [1].

Отже, у шкільному середовищі булінг являє собою навмисну і повторювану форму агресії щодо учня або групи учнів в умовах, коли між агресорами та потенційними жертвами існують асиметричні відносини з погляду влади.

Існує безліч форм булінгу та пов'язаної з ними поведінки. Отже, згідно з публікацією ЮНЕСКО під назвою “Behind the numbers: Ending School Violence and Bullying”, описані такі форми булінгу: фізичний булінг передбачає повторювані агресивні дії, такі як: удари, різкі удари, травмування, штовхання, позбавлення особистих речей, знищення особистих речей.

Психологічне знущання охоплює такі види поведінки: ігнорування, вилучення з діяльності/групи, плітки, словесні образи, емоційне насильство тощо.

Сексуальне знущання передбачає жарти, коментарі чи жести сексуального змісту. Кіберзалякування належить до віртуального середовища і передбачає таку поведінку, як: залякування через повідомлення, електронні листи, зображення; вебсайт, який містить наклепницькі дописи щодо одного чи кількох студентів; розміщення вмісту (наприклад, зображень, фотографій) без дозволу; принизливе ставлення до студента/групи студентів через мобільні телефони (текстові повідомлення, дзвінки, відео) або онлайн (електронна пошта, миттєві повідомлення, соціальні мережі, чати) тощо [2].

Важливим кроком вперед стало доповнення КУпАП статтею 173-4 “Булінг (цькування) учасника освітнього процесу”. Булінг (цькування) – діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров’ю потерпілого.

В Україні прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на боротьбу з булінгом. Зокрема, Закон України “Про освіту” містить положення, які визначають булінг як протиправну поведінку в навчальних закладах. Стаття 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає штрафи за цькування [3].

Однак проблемами залишаються: недостатня реалізація законодавства на практиці; брак чітких механізмів виявлення булінгу; недостатня поінформованість громадськості про свої права.

Міжнародні документи, такі як Конвенція ООН про права дитини, містять зобов’язання держав щодо захисту дітей від усіх форм насильства, включно з булінгом. Наприклад, у Швеції та Фінляндії діють національні програми протидії булінгу, що містять освітні кампанії та психологічну підтримку для жертв.

Для ефективної протидії булінгу в Україні потрібно: внести зміни до законодавства для розширення визначення булінгу і встановлення відповідальності за всі його форми; створити спеціалізовані служби підтримки жертв булінгу; забезпечити навчання педагогів і правоохоронців для виявлення і реагування на булінг; запровадити освітні програми для учнів і батьків щодо небезпеки булінгу.

Віктимізація булінгу є складним явищем, яке потребує міждисциплінарного підходу. Правове регулювання відіграє ключову роль у захисті постраждалих осіб та профілактиці булінгу. Українське законодавство має бути адаптоване до сучасних викликів з урахуванням міжнародного досвіду. Потрібна також активна участь громадськості у подоланні цієї проблеми.

Віктимізація булінгу – це складне соціальне явище, яке охоплює процес перетворення окремої особи на жертву систематичних агресивних дій. Це поняття пов’язане із психологічними, соціальними та культурними аспектами, що впливають як на жертву, так і на агресора. Насамперед віктимізація булінгу стосується стану або ситуації, коли людина стає об’єктом булінгу через певні характеристики, поведінку або обставини. Важливо розуміти, що віктимізація не означає провину жертви; це радше результат нерівноваги сил у відносинах між людьми.

У науковій літературі віктимізація булінгу визначається як систематичний і повторюваний тип агресії з боку сильніших однолітків щодо слабшої особи [4]. Виділяють дві категорії віктимізації булінгу: пряму і непряму. Пряма віктимізація знущань – це фізична агресія та переслідування, такі як удари, штовхання ногами та знищення майна. Непряма віктимізація булінгу описується як словесна агресія, пліткування, маніпуляції та соціальна ізоляція жертви, яка має на меті завдати шкоди соціальному статусу та самооцінці жертви. Дослідження також показують, що стать відіграє значну роль у типі віктимізації булінгу. Дівчата частіше стикаються з непрямыми формами булінгу, тоді як хлопчики частіше стикаються з прямими формами булінгу.

Наслідки віктимізації булінгу зазвичайсерйозні, негативні та тривалі, незалежно від типу булінгу. Віктимізація булінгу переважно асоціюється з психологічними та поведінковими проблемами. Крім того, дослідження також показує, що дівчата відчують більший психологічний дистрес ніж хлопчики внаслідок непрямого булінгу, який може бути спричинений підвищеною значущістю, яку дівчата надають соціальній групі [5].

Віктимізація знущань негативно впливає на освітні досягнення жертви. Здається, пряме знущання має гендерно-специфічний вплив на навчальні досягнення. Цікаво, що згубний вплив прямої віктимізації булінгу виявляється більшим для дівчатніж для хлопчиків. Дівчата, які зазнають прямого знущання, можуть більше турбуватися про свою особисту безпеку через фізичні напади, погрози та/або знищення особистого майна дівчаток, ніж про досягнення їхніх освітніх цілей. Хоча знущання негативно впливають на обидві статі, як наслідок дівчата відчують більший психологічний стрес, що своєю чергоюпідриває їхн здатність виконувати стандартизовані тести.

З другого боку, немає гендерної різниці з погляду наслідків непрямої віктимізації булінгу для навчальних досягнень. Жертва непрямого булінгу погіршує навчальні досягнення як хлопчиків, так і дівчаток. Словесні нападки, образи, плітки та соціальна ізоляція не тільки впливають на дівчаток, але також мають значний вплив на навчальні досягнення хлопчиків. Непряме цькування підриває психологічне благополуччя учнів, що своєю чергою впливає на їхню успішність у школі. Було неочікувано виявити, що непряме знущання негативно впливає на навчальні досягнення хлопчика.

**Висновки.** Отже, політика “нульової толерантності”, запроваджена на рівні навчальних з закладів, не є достатньо ефективною для зменшення насильства в освітньому середовищі.

Потрібно сприяти створенню притулків і “гарячих ліній” для постраждалих від насильства, а також розробляти та впроваджувати спеціальні програми для осіб, які вчиняють насильство, з метою запобігання повторним правопорушенням. Важливо прийняти та реалізувати законодавчі акти і судові механізми, які забезпечать ефективний захист жертв насильства, а також впроваджувати програми реінтеграції постраждалих від насильства, включно з тими, хто зазнав травм, для їхнього повернення до повноцінного життя в суспільстві.

Віктимізація булінгу є серйозною проблемою, яка потребує уваги з боку суспільства. Лише комплексна взаємодія усіх зацікавлених сторін – батьків, вчителів, психологів, правоохоронних органів – може створити умови для запобігання булінгу та підтримки тих, хто вже зазнав цього явища. Важливо, що б жодна людина не почувалася самотньою у боротьбі за своє право на гідне та безпечне життя.

## **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. UNICEF Office of Research. (2013). Child Well-being in Rich Countries: A comparative overview, Innocenti Report Card 11. Florence: UNICEF Office of Research. Retrieved from: [https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc11\\_eng.pdf](https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc11_eng.pdf) (Accessed: 05.03.2025).
2. UNESCO. (2019). Behind the numbers: Ending school violence and bullying. Paris: UNESCO. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000366483> (Accessed: 05.03.2025).
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. База даних “Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (Accessed: 05.03.2025).
4. Espelage D. L., Swearer S. M. (Eds.). (2010). A social-ecological model for bullying prevention and intervention: Understanding the impact of adults in the social ecology of youngsters. In S. R. Jimerson, S. M. Swearer, D. L. Espelage (Eds.). Handbook of bullying in schools: An international perspective (pp. 61–72).
5. Faris R., Felmlee D. (2011). Status struggles: Network centrality and gender segregation in same- and cross-gender aggression. *American Sociological Review*, 76(1), pp. 48–73.

## REFERENCES

1. UNICEF Office of Research. (2013). *Child Well-being in Rich Countries: A comparative overview*, Innocenti Report Card 11. Florence: UNICEF Office of Research. Retrieved from: [https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc11\\_eng.pdf](https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc11_eng.pdf) (Accessed: 05.03.2025). [In English].
2. UNESCO. (2019). Behind the numbers: *Ending school violence and bullying*. Paris: UNESCO. Retrieved from: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000366483> (Accessed: 05.03.2025). [In English].
3. *Kodeks Ukrainy pro administrativni pravoporushennia* [Code of Ukraine on Administrative Offenses]: Zakon Ukrainy vid 07.12.1984 r. No. 8073-X. Baza danyh "Zakonodavstvo Ukrainy" / VR Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (Accessed: 05.03.2025). [In Ukrainian].
4. Espelage, D. L., Swearer, S. M. (Eds.). (2010). *A social-ecological model for bullying prevention and intervention: Understanding the impact of adults in the social ecology of youngsters*. In S. R. Jimerson, S. M. Swearer, D. L. Espelage (Eds.). *Handbook of bullying in schools: An international perspective* (pp. 61–72). [In English].
5. Faris, R., Felmlee, D. (2011). *Status struggles: Network centrality and gender segregation in same- and cross-gender aggression*. *American Sociological Review*, 76(1), pp. 48–73. [In English].

Дата надходження статті: 12.04.2025 р.

Nataliia LESKO

Lviv Polytechnic National University,  
Educational and Research Institute of Law,  
Psychology and Innovative Education,  
Professor of the Administrative  
and Informational Law Department,  
Dr. Habil. (Law), Professor  
[nataliya.v.lesko@lpnu.ua](mailto:nataliya.v.lesko@lpnu.ua)  
ORCID: 0000-0002-1790-8432

## VICTIMIZATION OF BULLYING: ANALYSIS OF THE CONCEPT AND ITS IMPACT ON SOCIETY

The article examines the phenomenon of victimization of bullying from a legal point of view. The main causes, forms and consequences of bullying are analyzed, as well as legal aspects of preventing and combating this phenomenon. The author draws attention to international experience and practice of applying legislation in Ukraine, offering recommendations for improving legal mechanisms for combating bullying and protecting victims.

It is emphasized that the "zero tolerance" policy implemented at the level of educational institutions is not effective enough to reduce violence in the educational environment.

It is necessary to promote the creation of shelters and "hotlines" for victims of violence, as well as to develop and implement special programs for perpetrators of violence in order to prevent reoffending. It is important to adopt and implement legislative acts and judicial mechanisms that will ensure effective protection of victims of violence, as well as to implement reintegration programs for victims of violence, including those who have suffered trauma, for their return to a full-fledged life in society.

Victimization of bullying is a serious problem that requires attention from society. Only comprehensive interaction of all stakeholders – parents, teachers, psychologists, law enforcement agencies – can create conditions for preventing bullying and supporting those who have already experienced this phenomenon. It is important that no person feels alone in the fight for their right to a dignified and safe life.

**Keywords:** victimization, bullying, cyberbullying, violence, countermeasures, aggressor, bullying prevention, administrative responsibility.